

Langmosegård

- en boplads fra yngre bronzealder

Martin Mikkelsen

Udgravningsfeltet ved Langmosegård. I baggrunden Tulsbjergene med mange fredede gravhøje.

Viborg Stiftsmuseum 2007

Bygherrerapport nr. 20

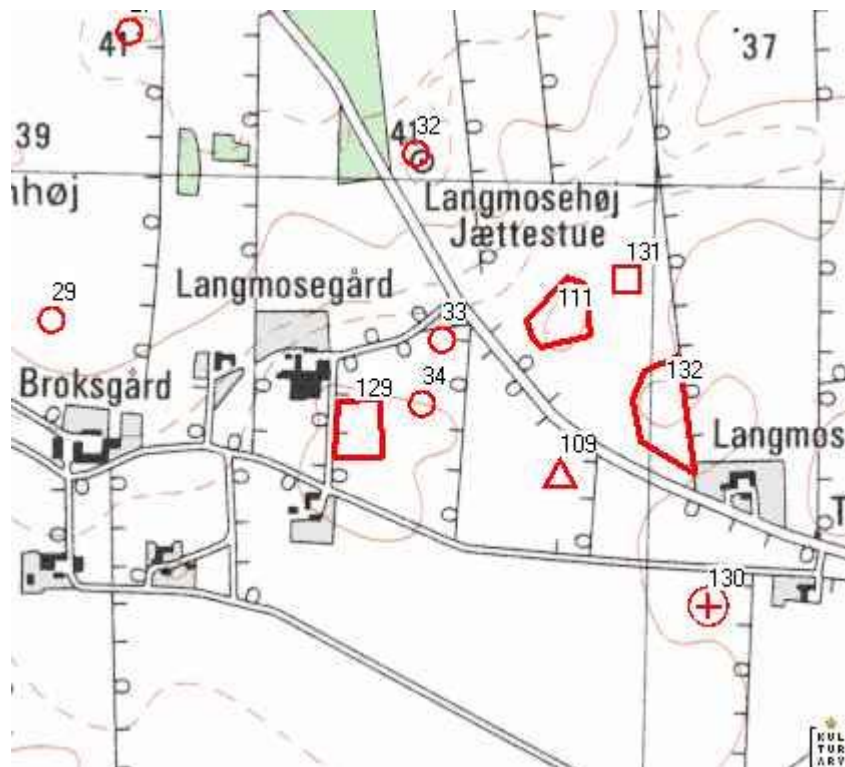
Bygherre: Per Høgh, Langmosegård

ISBN 978-87-87272-63-6

Indledning

Langmosegård er navnet på en gammel gård beliggende 2km nordvest for Møldrup i Vester Tostrup sogn. Langmosegård er også et navn, der gang på gang optræder i indberetninger om arkæologiske fund. Det skyldes ikke mindst de historisk interesserede, tidligere ejere Søren Øris og hans søn Peter Øris. Deres indsats resulterede gennem mange år i oplysninger om arkæologiske fund og foranledigede flere arkæologiske udgravninger.

Figur 1. Arkæologiske fund ved Langmosegård.

Søren Øris første indsats vedrørte gravhøjen Langmosehøj, der ligger ca. 250m NNØ for Langmosegård. Her begyndte man i 1925-26 at køre jord fra højen ned i en nærliggende lavning. Der blev, som det ofte var tilfældet, påtruffet mange sten, men i stedet for straks at fjerne stenene blev de delvist afdækket. Der kunne derefter ses to velbevarede jættestuer samt et kreds af randsten ved foden af højen. Søren Øris besluttede derfor at få højen fredet. Samtidig blev det aftalt, at Nationalmuseet skulle udgrave de lokaliserede anlæg samt restaurere højen. I 1927-28 blev der derfor foretaget omfattende undersøgelser af Langmosehøj. I jættestuerne fandtes adskillige kranier og andre skeletdele, der viser, at der er foretaget mange begravelser i begge jættestuer. Fund af en del ravperler, en flintmejsel, en ildsten, to flintdolke, et dolkblad, enkelte lerkarskår samt en kobber- eller bronzering viser, at jættestuerne er blevet brugt til begravelser mange gange i yngre stenalder, både i det vi kalder tragtbægerkulturen, enkeltgravskulturen og dolktiden. Ved foden af højen blev ved samme lejlighed udgravet flere andre fortidsminder. De omfattede 4 jordfæstegrave med mange lerkar samt bronze- og jerngenstande fra ældre romersk jernalder. Men der blev også udgravet en ganske usædvanlig 'hesteskoformet stenlægning'. Den blev tolket som spor efter hustomt fra samme tid som gravene. Dengang kendte man ikke meget til hvordan husene så ud i oldtiden og samtidig var der for-

modentlig ingen andre kendte anlæg af samme slags som den hesteskoformede stenlægning. Den kommer jeg tilbage til senere.

Allerede i 1930 var der på ny bud efter arkæologerne. Denne gang var man stødt på sten og en karl var sat til at grave dem op. Inden Peter Øris fik ham stoppet nåede han at ødelægge betydelige dele af en grav med mange lerkar fra ældre romersk jernalder (sb 130). Fundet blev anmeldt til Viborg Stiftsmuseum, der undersøgte de sørgelige rester. Et par år efter forærede Peter Øris i øvrigt museet et helt lerkar fra denne grav (Figur 2).

*Figur 2. Lerkar fra grav fra æ. romersk jernalder foræret til museet af Peter Øris.
Den typiske skål er ca. 9cm høj*

Derefter gik der godt 20 år før der i 1954 bliver fundet en tobladet træåre ved dræning i Langmosen. Det præcise fundsted kendes ikke og desværre ved vi heller ikke, hvor gammel åren er.

I 1963 var der igen nyt fra Peter Øris på Langmosegård, der igen var stødt på en ødelagt, formodet grav. Der var nu kendskab til 7 eller 8 grave fra ældre romersk jernalder og det var derfor ikke overraskende, at der øst for Langmosegård i 1977 blev fundet to store bopladser fra samme tid. Man nøjedes dog med at foretage yderst begrænsede prøvegravninger i området, men der blev dog blandt andet fundet yderst velbevarede brolægninger samt mange lerkarskår fra tiden omkring år 0 og dermed også fra den tidligste del af ældre romersk jernalder.

I 1991 foretager man en langt mere omfattende prøvegravning af marken med bopladserne, men det kunne desværre konstateres, at brolægningerne nu var pløjet meget i stykker. Til gengæld blev der fundet mange stolpehuller og dermed spor efter bl.a. adskillige langhuse i begge områder. Den nuværende ejer Per Øris Høgh pløjer stadig mange sten op på marken med bopladserne.

Som det fremgår af det ovenstående skylder arkæologien familien Øris en stor tak for deres mangeårige interesse for fortidsminderne på Langmosegårds jorder. Uden deres indsats var mange yderst væsentlige fortidsminder forsvundet og vores viden om forhistorien ved Langmosegård havde været yderst begrænset.

På baggrund af bl.a. alle de ovennævnte fund blev museets interesse vakt, da vi i foråret 2007 fik kendskab til planer om at lave en plansilo lige syd for Langmosegårds nuværende bygninger. I marts måned havde usædvanlig megen nedbør givet mange landmænd store problemer, når de skulle hente foder fra deres ensilagekuler. Det var også tilfældet for Per Øris Høgh, der i 1990'erne overtog slægtsgården fra sin bedstefader. Regnen havde gjort marken så blød, at han havde haft meget stort besvær med at få hentet foderet og få det kørt den korte vej hen til stalden (Figur 3).

Figur 3. Den opkørte mark ved Langmosegård efter regnen i marts 2007.

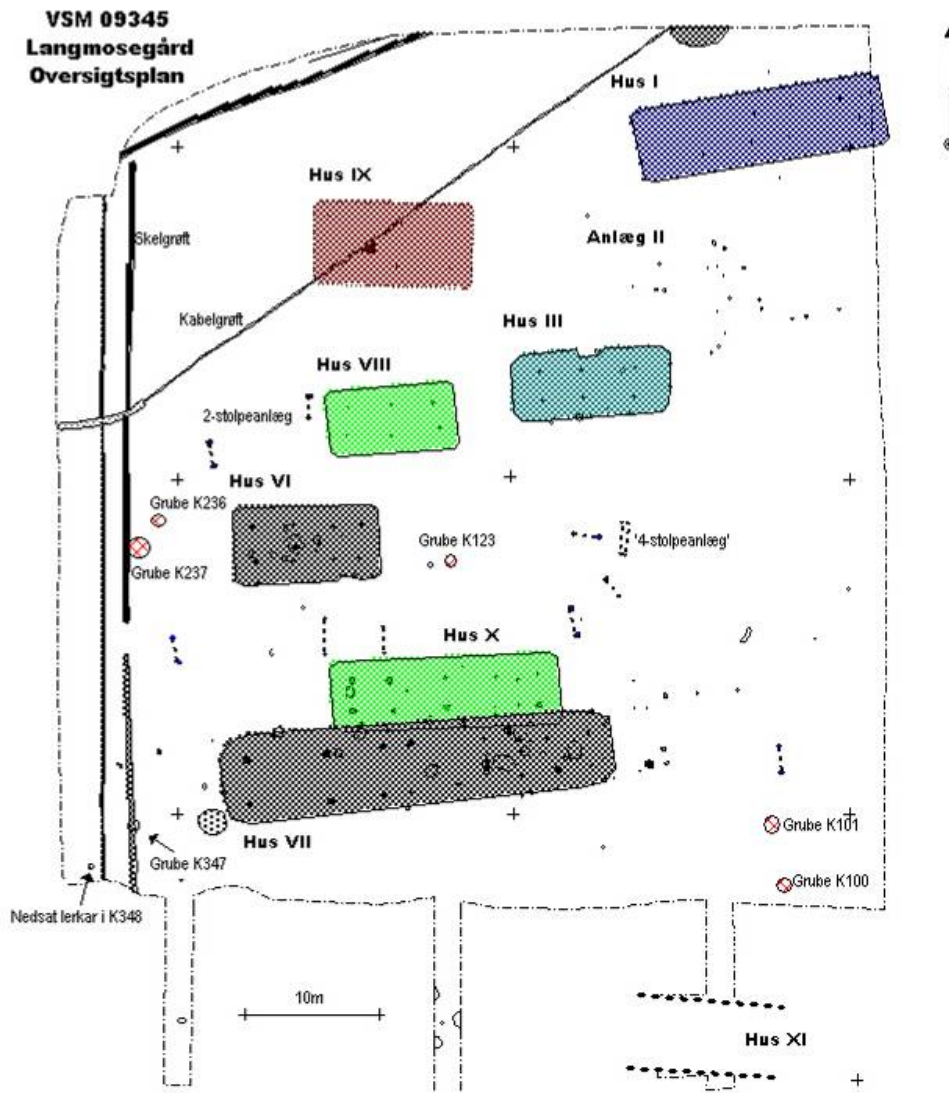
På den svage højning under ensilagekulen ligger rester af en overpløjet gravhøj.

Bronzealderbopladsen ved Langmosegård

På den udgravede del af bronzealderbopladsen ved Langmosegård er der udgravet spor efter 6 sikre treskibede langhuse (I, III, VI, VII, VIII og X) samt yderligere ét formodet langhus (IX) og et usikkert langhus (II). Endnu mindst ét langhus (XI) er fundet lige syd for det undersøgte område. Dertil kommer bl.a. ét specielt firestolpeanlæg, 8-9 tostolpeanlæg, 6 gruber og et lerkar, der formodes at have været nedsat uden for husene (Figur 4).

Figur 4. Langmosegård. Oversigtsplan over den udgravede del af bopladsen.

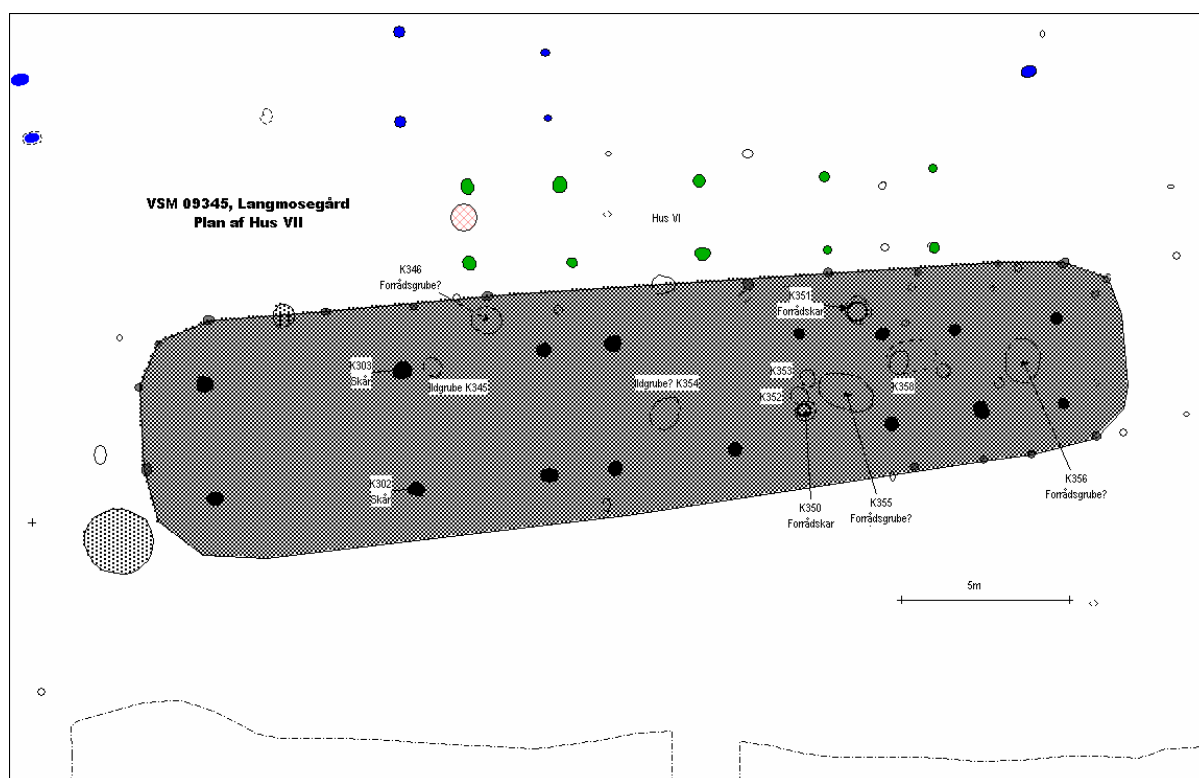

Husene

Hvis vi først kigger på hustomterne er der nogle markante forskelle i husenes størrelse. Længst mod syd på den højest beliggende del af det undersøgte areal er udgravet det relativt store langhus VII med delvist bevaret vægforløb og det er derfor muligt at bestemme husets grundplan (Figur 5).

Huset har sandsynligvis været ca. 29m langt og 7,0-5,7m bredt og hvis tolkningen er korrekt så har hus VII været ca. 190m² stort og dermed det største hus på den udgravede del af bolpladsen ved Langmosegård. Huset er tydeligt bredere i den vestlige del end i den østlige del. Sådanne 'trapezformede' langhuse er ikke ualmindelige i bronzealderen. Man kan undre sig over, at der ikke er systematik i tagstolpesætningen i den centrale del af huset, hvor to tagstolper mangler 'makkere'. Men selv om det er sjældent, så er heller ikke dette forhold ukendt, bl.a. ses tilsvarende i et langhus fra samme tid fundet ved Skinderup (130913-172) knap 4km vest for Langmosegård (Bertelsen m.fl. 1996:153). Vægstolperne har tilsyneladende stået med en afstand på omkring eller lidt over 2m og det tyder på, at huset har haft bulvægge, dvs. vægge bestående af vandret liggende planker over hinanden. Der blev desværre ikke fundet spor efter indgange, så vi ved ikke om huset har haft én indgang i hver langsideside, sådan som de fleste andre langhuse fra bronzealderen.

Figur 5. Langmosegård. Plan af hus VII med de væsentligste anlæg markeret.

Inde i huset blev i den vestlige og centrale del kun fundet enkelte anlægsspor: To gruber (K345 og K354) med sorte trækulholdige askelag i bunden har været brugt som 'ildgruber'. og tæt ved nordvæggen en fladbundet grube (K346), hvis funktion indtil videre er usikker. I den østlige del af huset blev fundet langt flere spor efter aktiviteter. To større fladbundede gruber (K355 og K356) med lodrette sider springer umiddelbart i øjnene. Det er nærliggende at forestille sig, at der i disse gruber kan have stået store træbeholdere, der har været brugt til opbevaring. Når man kan få den tanke skyldes det også fundet af de nedre dele af to store lerkar (K350 og K351) i den østlige ende. Sådanne store kar, der kan være mere end 60cm høje, kaldes ofte for 'forrådskar' og antages at have været brugt som beholdere til korn, vand eller andet til brug i husholdningen. Et par mindre gruber (K352 og K353) kunne tyde på, at der har stået flere sådanne kar i østdelen i løbet af husets brugstid.

Selv om anlægssporene er koncentreret i den østlige halvdel kan den vestlige del godt have været brugt til selve beboelsen. Det kan have været her, der har ligget et ildsted – som vi ikke fandt spor efter – og det kan være her man har sovet. Østdelen har så været brugt til opbevaring og andre aktiviteter. Intet tyder på, at der har været stald i huset.

Figur. 6. Langmosegård. Rest af et stort forrådskar stående på stedet, hvor det for knap 3.000 år siden blev placeret. Bemærk, at karret har været over 50cm bredt ca. 10cm over bunden.

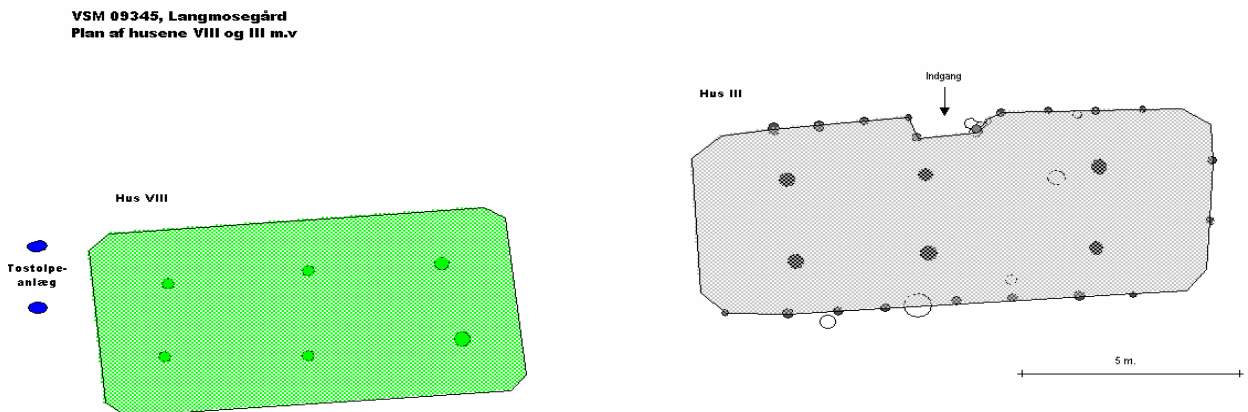
Det sker meget ofte, at der ikke bliver gjort et eneste fund, når rester af bronzealderhuse bliver udgravet. Det var heldigvis ikke tilfældet her, hvor der udover resterne af de nedsatte 'forrådskar' faktisk blev fundet lerkarskår i både to tagstolpehuller i den vestlige del af huset og i affaldslag i en af de store forrådsgruber i den østlige del af huset. Skårene i tagstolpehullerne lå placeret på en sådan måde, at de er kommet ned i hullerne, der fremkom, da man tog tagstolperne op og de er dermed fra den tid da huset blev revet ned. Det samme kan meget vel være tilfældet med den formodede forrådsgrube. Nogle af lerkarskårene er vigtige for dateringen af langhuset. Det gælder en karside til en større skål og et randskår til et andet kar (Figur 7), der blev fundet i et af tagstolpehullerne. Det gælder også nogle relativt fine, til dels ornamenterede lerkarskår der blev fundet sammen med skår til 'forrådskar' i den store grube K355. Disse skår skal givetvis dateres til en yngre bronzealder per. IV-V og angiver dermed en omtrentlig datering af huset. Denne datering er noget overraskende, fordi så store huse kun sjældent forekommer i yngre bronzealder.

Figur 7. Langmosegård. Fund fra tagstolpehul K303 og grube K355 i hus VI.

Der er dog også fundet betydeligt mindre huse på ca. 50-60m² på bopladsen. Som eksempel på de små huse på lokaliteten kan nævnes husene III og VIII (Figur 8). Begge disse huse har kun haft tre sæt tagstolper, et træk der forekommer ret hyppigt på bopladsen fra i hvert fald den ældre halvdel af yngre bronzealder. I hus III er der fundet spor efter vægkonstruktionen og det ses desuden, at huset tilsyneladende kun har haft én indgang i nordsiden og ikke som det er normalt to indgange overfor hinanden. I hus VIII er der hverken fundet spor efter vægforløb eller indgange. I ingen af husene er der fundet spor efter ildsteder eller ild-/koge gruber. Der blev heller ikke gjort fund ved udgravningen af husene.

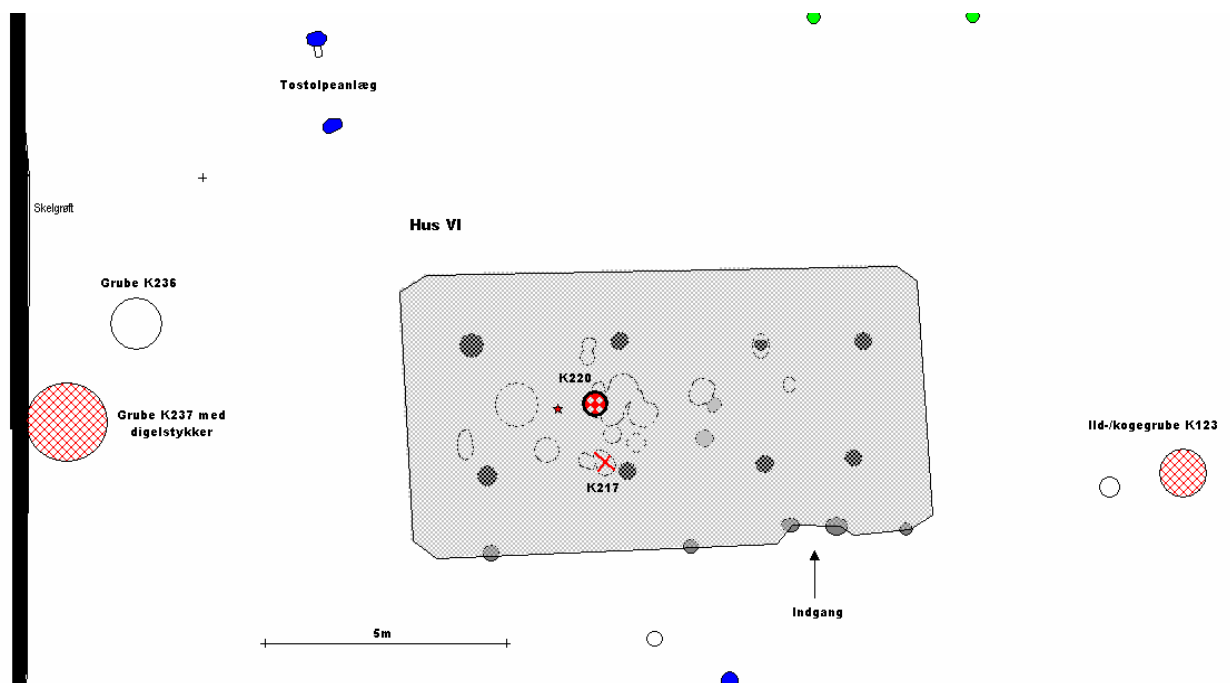
Figur 8. Langmosegård. Plan af hus III og VIII mv.

Et enkelt af de relativt små huse viser, at der kan have været omfattende aktiviteter også i de små langhuse. Hus VI (Figur 9) er på ca. 70m² og har haft 4 sæt tagstolper. Der er kun fundet få spor efter vægge og efter én indgang i den østlige del af sydsiden. Til gengæld er der inde i huset fundet mange små gruber, hvoraf dog kun én havde sikre rester af et sort trækulholdigt lag i bunden og én anden grube var fyldt med ildsprængte sten. På trods af dette er der formodentlig tale om en samling af ild-/koge-gruber sådan som det er fundet i mange andre hustomter fra bronzealderen. Det kan bemærkes, at gruberne måske har været placeret rundt om et fjernet ildsted, der kan have været placeret netop i krydset med de fire vestligste tagstolper, sådan som det nogle få gange er fundet, hvor bevaringsforholdene er bedre. I hus VI fandtes i øvrigt enkelte lerkarskår i et tagstolpehul og i en af gruberne. Skårene er formodentlig fra samme kar og kan dateres til yngre bronzealder.

Figur 9. Langmosegård. Plan af hus VI mv.

Slagtebænke, 'skindtørrere' eller hængekøjer?

Der er også fundet andre anlæg end hustomter på den udgravede del af bopladsen.

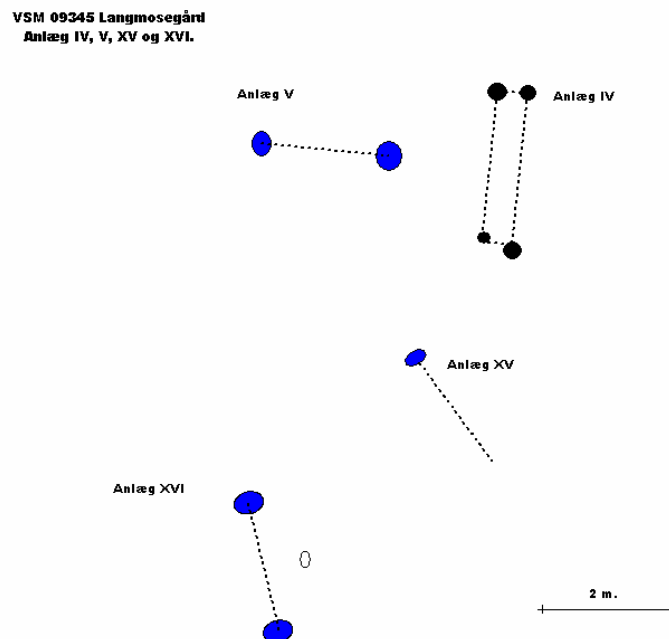
Her skal især fremhæves nogle tilsyneladende usædvanlige anlæg. Der er således fundet spor efter mindst 9 'tostolpeanlæg', der som betegnelsen siger kun har bestået af to stolper (Figur 10). De fleste af stolpehullerne til disse anlæg er aflange, nærmest ovale. Det betyder formodentlig, at der har stået tværstillede planker eller kløvede stolper i stolpehullerne. Der er dog også enkelte anlæg med cirkulære stolpehuller. Afstanden mellem stolperne ligger mellem 1,75-2,00m, dog er der et enkelt med relativt store, cirkulære stolpehuller, hvor afstanden er på 2,55m.

I denne sammenhæng må også nævnes et enkelt anlæg, der bestod af 4 relativt dybe stolpehuller og som blev fundet i samme område som tre af tostolpeanlæggene (Figur 10). Det synes ikke urimeligt at antage, at der er tale om et anlæg med samme funktion som tostolpeanlæg-

gene bare i en kraftigere udformning. Men det kan selvfølgelig også være en anden type anlæg, der har tjent et helt andet formål.

Disse anlæg ligger alle uden for de fundne hustomter (Figur 4) og de er således udtryk for en eller flere aktiviteter, der er foregået i det fri uden for husene. Det er selvfølgelig svært at tolke funktionen af disse anlæg, da det i hvert fald indtil videre udelukkende må basere sig på en forestilling om hvad de stolper, der har rakt op over overfladen i en ukendt højde, har været brugt til. Den første indskydelse var, at der var tale om stolper til en form for bæk evt. til en slagtebæk, som der kunne være god brug for i bronzealderen, hvor der må være slagtet mange kreaturer og andre husdyr. Men museets konservator, Margit Petersen, kom straks med en anden ide: Her havde man mellem oprejste stolper udspændt huder og skind. Og endelig kom der er tredje forslag fra entreprenøren, som mente at der selvfølgelig var tale om stolper til ophængning af hængekøjer. Det er klart, at mulighederne for tolkning hermed ikke er udtømte, men måske vi en gang i fremtiden er heldige at gøre fund, der kan bidrage til en mere sikker tolkning.

Figur 10. Langmosegård. Tostolpeanlæg og et firestolpeanlæg. Det ene tostolpeanlæg mangler et stolpehul fordi der her blev gravet for dybt ved maskinafrømningen.

Gruber og andre anlæg uden for husene.

Det er normalt, at der på bronzealderboplads finder et antal 'gruber', dvs. større opfyldte huller med varierende form og indhold. Det var også tilfældet på bopladsen ved Langmosegård, hvor der uden for husene fandtes 6 gruber, der alle lå omkring hustomterne i den sydlige halvdel af det udgravede område (Figur 4). I sammenligning med andre boplads er det påfaldende, at der kun er fundet 3-4 af de for bronzealderen så typiske jordovne, der generelt formodes at have været brugt til madlavning. De kan også kaldes ild-/koge-gruber, fordi der i bunden er et sort trækulholdigt askelag, der viser, at der her har været ild, og at der over dette askelag er ildspængte sten som må være opvarmet i gruben.

Figur 11. Langmosegård. Den spidsbundede grube K237, hvor der i de rødbrune formodede tørveaskelag fandtes stykker af mindst to digler til bronzestøbning.

Nok så spændende er det, at flere af de fritliggende gruber er blevet mere eller mindre fyldt op med formodet tørveaske. Det gælder f.eks. den usædvanligt spidsbundede grube K237 (Figur 11), hvor der i disse askelag blev fundet lidt flintafslag, nogle lerkarskår især til større forrådskar og ikke mindst flere stykker til to digler (Figur 12). Digelstykkerne har en typisk rødlig og grønlig, nærmest glasagtig rand, der viser, at de har været udsat for meget høje temperaturer. Den ene digel ser ud til at være ganske typisk langoval og måske nærmest skeformet, mens den anden tilsyneladende noget større digel er blevet så deformeret af opvarmningen, at dens form ikke kan bestemmes. Begge digler har givetvis været brugt i forbindelse med bronzestøbning.

Figur 12. Langmosegård. Fragmenter af digler fundet i grube K237. Den bevarede del af diglen tv. er ca. 6cm lang.

Også i grube K101 i den sydøstligste del blev fundet formodede tørveaskelag med bl.a. lerkarskår (Figur 13). Her var der dog generelt tale om til mindre lerkar og blandt disse betydelige dele til et ganske usædvanligt sikar. Hele karsiden er dækket af små huller og det er set før, men det usædvanlige er, at der i bunden af karret ikke er nogen bund, men kun er et stort hul. En del sikar har formodentlig været brugt i forbindelse med osteproduktion, men det synes ikke praktisk med et sikar af denne type. Måske skal man forestille sig det omviklet med klæde og brugt til filtrering i forbindelse med brygning af øl, eller hvad man nu skal kalde de alkoholiske drikke, de dengang lavede.

Figur 13. Langmosegård. Lerkarskår fra grube K101. Sikarret er ca. 14cm højt.

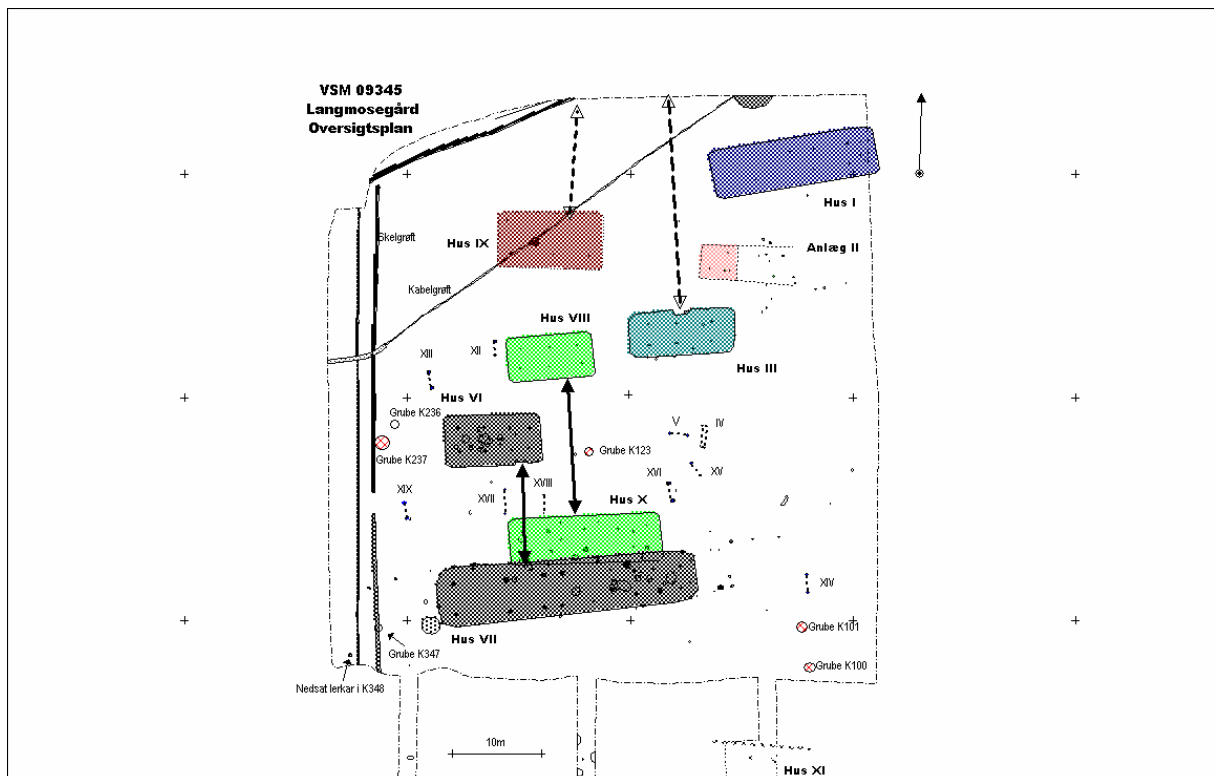

Sammenfattende tolkning af fundene fra Langmosegård

Bronzealderbopladsen ved Langmosegård hører på flere punkter til de mere usædvanlige blandt de efterhånden talrige bopladser fra bronzealderen som Viborg Stiftsmuseum har udgravet. Det skyldes for det første det for yngre bronzealder usædvanligt store langhus VII.¹ De omfattende aktivitetsspor med store 'forrådsgruber' og nedsatte forrådskar i den østlige del af huset hører også til sjældenhederne. Det skyldes for det andet fundet af digler til bronzestøbning, og det skyldes for det tredje de usædvanlige tostolpeanlæg og det usædvanlige firestolpeanlæg. Hvorvidt disse anlæg nu også er så usædvanlige, eller de bare har gemt sig blandt andre anlægsspor på andre bopladser bør dog undersøges ved at gennemgå resultaterne fra en række tidligere udgravninger.

Der er endnu et forhold, som påkalder sig opmærksomhed og som ikke er omtalt tidligere. Det er muligheden for, at der i det udgravede område er huse, der er samtidige (Figur 14).

Figur 14. Langmosegård. Forslag til samtidige langhuse.

Jeg vil her foreslå, at det store hus VII er samtidigt med det betydeligt mindre hus VI og desuden at det relativt store langhus X er samtidigt med det mindre hus VIII. Disse 'to sæt' af huse ligger ens i forhold til hinanden, afstandene og orienteringerne af husene er næsten ens, og desuden er begge de mindre huse forskudt lidt mod vest i forhold til midten af de store langhuse. Det er i den sammenhæng ærgerligt, at der kun er fundet spor efter indgang i hus VI, så det ikke kan afgøres om indgangene i de mindre huse har ligget lige ud for indgangene i de store huse. Det er dog værd at bemærke, at den fundne indgang i hus VI er i sydsiden og dermed hen mod hus VII. Et enkel konstruktiv detalje kan måske også styrke tesen om samti-

¹ Et endnu større langhus på ca. 300m² er fundet ved Hemmed Kirke på Djursland (Boas 1989). Dette langhus er fra den tidligste del af yngre bronzealder. Jeg tror ud fra den fundne keramik, at hus VII fra Langmosegård er lidt yngre end huset fra Djursland.

dighed mellem disse to sæt af huse. I de to huse VII og VI er der fundet enkelte, ensartede vægstolpehuller til husene, mens der overhovedet ikke er fundet spor efter vægstolpehuller til husene X og VIII. Det kan i øvrigt også bemærkes, at mens der er mange spor efter aktiviteter i husene VII og VI er det ikke tilfældet med husene X og VIII, hvor der kun er fundet en enkelt ildgrube i vestenden af hus X.

Jeg foreslår med andre ord, at husene VII og VI har ligget der på samme tid og at det samme er tilfældet med husene X og VIII. I forlængelse af dette er det i øvrigt fristende at forestille sig, at der også har ligget et større hus på bopladsen samtidigt med det lille hus III og eventuelt også et større langhus samtidigt med det noget usikre hus IX. Da hus III har haft indgang i nordsiden måtte et muligt, samtidigt hus forventes at have ligget nord for hus III, men her ligger der i dag en stald, så den teori kan vi desværre ikke få be- eller afkræftet.

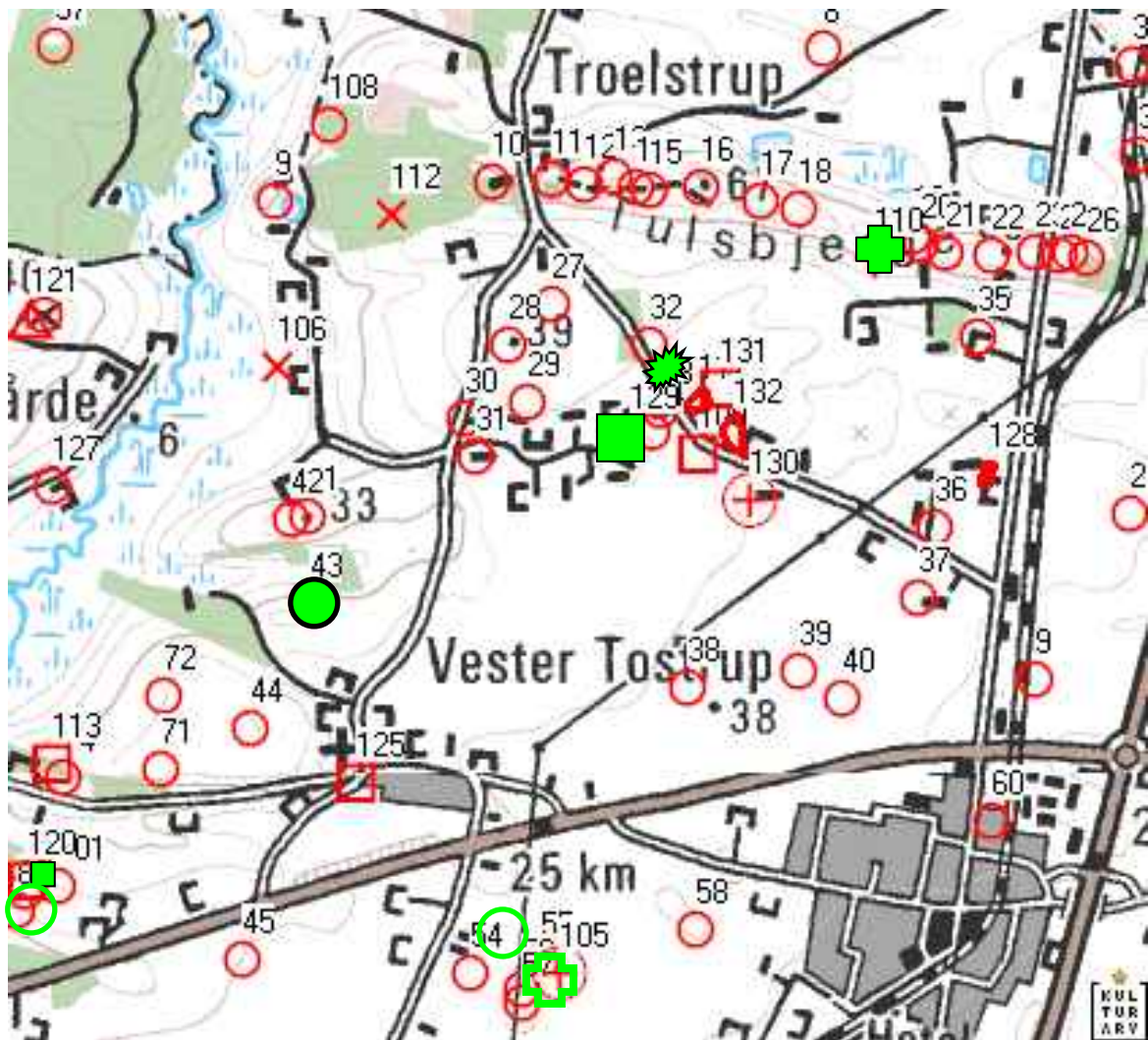
Hvis det nu skulle være rigtigt, at husene VII og VI er samtidige opstår det næste tolkningsproblem: Er det tale om én gård med ét stort og ét lille langhus eller er der tale om to selvstændige gårde, hvor de forskellige størrelser på langhusene i så fald kunne udtrykke forskellig status? Her får vi ikke hjælp af hegn, sådan som det ofte er tilfældet ved gårde fra jernalderen. Hegn er yderst sjældne på bronzealderens bopladser, og uden hegn til at 'indramme' gårdene bliver tolkningen selvfølgelig mere usikker. Jeg hælder nu mest til, at der er tale om én gård med to langhuse, men det skyldes ikke så meget fundene fra Langmosegård, som det forhold, at der også andre steder synes at være bopladser med to samtidige langhuse, og at det hver gang ser ud til, at det ene er større end det andet (Mikkelsen 2007).

Hvis der skulle være tale om et lille og et større langhus til samme gård dukker det næste spørgsmål op: Har det lille langhus været en 'økonomibygning' eller har det været brugt til beboelse og andre aktiviteter sådan som det antages at være tilfældet med de større langhuse? Jeg hælder her mest til at de små huse også har været brugt til beboelse. Det synes i hvert fald både at være tilfældet med det lille hus VI, der med de mange formodede ild-kogegruber i vestdelen fuldstændigt ligner forholdene i mange andre større langhuse. Det gælder i øvrigt også det mindre, mulige hus IX.

Bronzealderbopladsen ved Langmosegård i lokal sammenhæng

Boplads fra bronzealderen hører i dag til blandt de fortidsminder vi hyppigst finder i Viborg Stiftsmuseums arkæologiske ansvarsområde. Det har dog indtil nu ikke afspejlet sig i fundene fra Vester Tostrup sogn (Figur 15). Kun et enkelt sted lidt vest for landsbyen Vester Tostrup er fundet to gruber med bopladsaffald i form af lerkarskår (130916-120). Disse gruber er dog fra den sidste del af bronzealderen og dermed noget yngre end bopladsen ved Langmosegård.

Figur 15. Vester Tostrup. Boplads (grønne firkanter) og gravfund i høje (grønne cirkler) og på flad mark (grønne kors) samt kult anlæg (grøn stjerne) fra y. bronzealder i lokalområdet omkring Langmosegård. De røde cirkler markerer placeringen af udaterede gravhøje.

Det er desuden bemærkelsesværdigt, at vi endnu den dag i dag ikke har kendskab til et eneste sikkert gravfund fra ældre bronzealder i sognet. Det må dog antages, at en ikke ubetydelig del af de ca. 100 kendte gravhøje i sognet er rejst i ældre bronzealder.

Når det kommer til yngre bronzealder, så har vi dog kendskab til flere mere eller mindre sikre gravfund. Således er der i Tulsbjerg lidt nord for Ny Langmosegård udgravet dele af en tilsyneladende større fladmarksgravplads (130916-110) fra yngre bronzealder. Der er her fundet mere end 10 gravurner, men da der i området er set flere opløjede skår på markens overflade

kan der være tale om en usædvanligt stor gravplads. De kendte fund fra denne plads rummer udover gravurner og brændte ben også flere små bronzeringe og bennåle. Fladmarksgrave fra yngre bronzealder er ikke ukendte, men de findes normalt i begrænset antal ved foden af gravhøje eller enkeltliggende på flad mark. Større gravpladser fra yngre bronzealder er yderst sjældne og man kunne på den baggrund tro, at også gravpladsen i Tulsbjerg har ligget ved foden af en gravhøj, men det er der nu ikke noget der tyder på.

Det er i øvrigt muligt, at yderligere én eller to urner (Figur 16) kan være fra Tulsbjerg (130916-134), da de skal være fundet ved "Troelstrup". Den ene af disse urner (Figur 16 tv) er formodentlig fra en tidlig del af y. bronzealder og dermed sandsynligvis samtidig med eller lidt ældre end bopladsen fra Langmosegård.

De øvrige sikre eller mulige urnegrave fra yngre bronzealder (130916-43, -55, -82, -105) foreligger der kun få oplysninger omkring og det er derfor ikke muligt at knytte dem til bopladsen ved Langmosegård. Disse gravfund viser dog formodentlig den omtrentlige placering af andre bopladser fra yngre bronzealder.

Figur 16. Gravurner fra yngre bronzealder fra "Troelstrup" i Vester Tostrup sogn. Urnerne er ca. 25cm høje. De hvide cirkler markerer kornaftryk.

Endelig er der et enkelt fund, der for længe siden burde have tiltrukket sig opmærksomhed og som nu er yderst relevant. Det drejer sig om en hesteskoformet stenlægning ved foden af Langmosehøj (sb. 32) lige nord for Langmosegård. Den blev som nævnt i indledningen af-dækket og (delvist) undersøgt i 1927/1928 og dengang tolket som spor efter en hustomt fra æ. romersk jernalder fordi der oven på stenene blev fundet af skår fra denne tid. Jeg er overbevist om, at dateringen af selve anlægget er forkert og at der er tale om en form for 'kultanolæg' fra yngre bronzealder.² Forskellige former for rituelle anlæg fra yngre bronzealder, der er placeret ved foden af gravhøje, er de senere år fundet adskillige steder. Anlægget fra Langmosehøj

² Et næsten tilsvarende, upubliceret anlæg er fundet ved Store Torup (130913-167) i Ulbjerg sogn ca. 10km vest for Langmosegård.

kan meget vel være samtidig med bopladsen ved Langmosegård og det er derfor en mulighed, at det er et anlæg etableret i forbindelse med gravlæggelsen af en af beboerne fra bopladsen. Det er derfor selvfølgelig ristende at forestille sig, at det rituelle anlæg ved Langmosehøj er etableret i forbindelse med gravlæggelsen af en stormand, der boede i det usædvanligt store langhus VII på Langmosegård. Men indtil nu er der ikke noget, der tyder på, at de rituelle anlæg er etableret i forbindelse med de mest velstillede i bronzealdersamfundet. Desuden kan vi ikke vide, om der ligger en anden bronzealderboplads lige nord for Langmosen og dermed tættere på Langmosehøj end den nu udgravede boplads. Faktisk er det måske mere nærliggende at forestille sig, at beboerne fra bopladsen ved Langmosegård har begravet deres døde i de to gravhøje, der er registreret lige øst og nordøst for bopladsen.

Som sædvanlig er der på baggrund af udgravningens resultater rejst en lang række nye spørgsmål. Nogle af de spørgsmål får vi forhåbentligt svar på engang i fremtiden, i hvert fald vil yderligere udgravninger syd og øst for det nu undersøgte område givetvis frembringe endnu flere spor efter fortidsminder. Måske dukker der nyt op når Per Høgh pløjer markerne de kommende år. I hvert fald skal han have tak for det gode samarbejde i forbindelse med de her omtalte udgravninger.

Relevant litteratur:

Bertelsen m.fl. 1996: Bronzealderens bopladser i Viborg Amt. Skive Museum 1996

Boas, N.A. 1989: Bronze Age Houses at Hemmed Church, East Jutland. Journal of Danish Archaeology vol. 8, 1989.

Jensen, J. 2002: Danmarks Oldtid – Bronzealder 2000-500 f. Kr.

Mikkelsen, M. 2007: Viborg Vestermark. Bopladser fra bronzealderen. Viborg Stiftsmuseum. Bygherrerapport nr. 21. (Under udarbejdelse)

Diverse oplysninger:

Viborg Stiftsmuseums j. nr.:	VSM 09345
Lokalitet :	Langmosegård
Sogn, herred og amt:	Vester Tostrup sogn, Rinds herred, Viborg amt
Dansk Kulturhistorisk Centralregister:	130916-129
Kulturarvsstyrelsens j. nr.:	2003-2123-1334
Bygherre:	Per Høgh, Troelstrupvej 9, 9632 Møldrup
Areal:	Ca. 0,4ha.
Deltagere i udgravningen:	Amatørarkæolog Inger Juul Pedersen Stud. mag. Karen Poulsen Stud. mag. Thomas Nielsen, Arkæolog Kamilla F. Therkildsen Arkæolog Martin Mikkelsen

Om bygherrerapporter

Når der er foretaget en arkæologisk udgravning, der er helt eller delvist finansieret af en privat eller offentlig bygherre, skal der udarbejdes en særskilt rapport til bygherren. Bygherrerapporten skal være almindeligt tilgængelig, præsentere udgravningens resultater og sætte dem i sammenhæng med det omgivende landskabs kulturhistorie. Se Kulturarvsstyrelsens ”Retningslinjer for udformning af rapport til bygherre/anlægsmyndighed”.

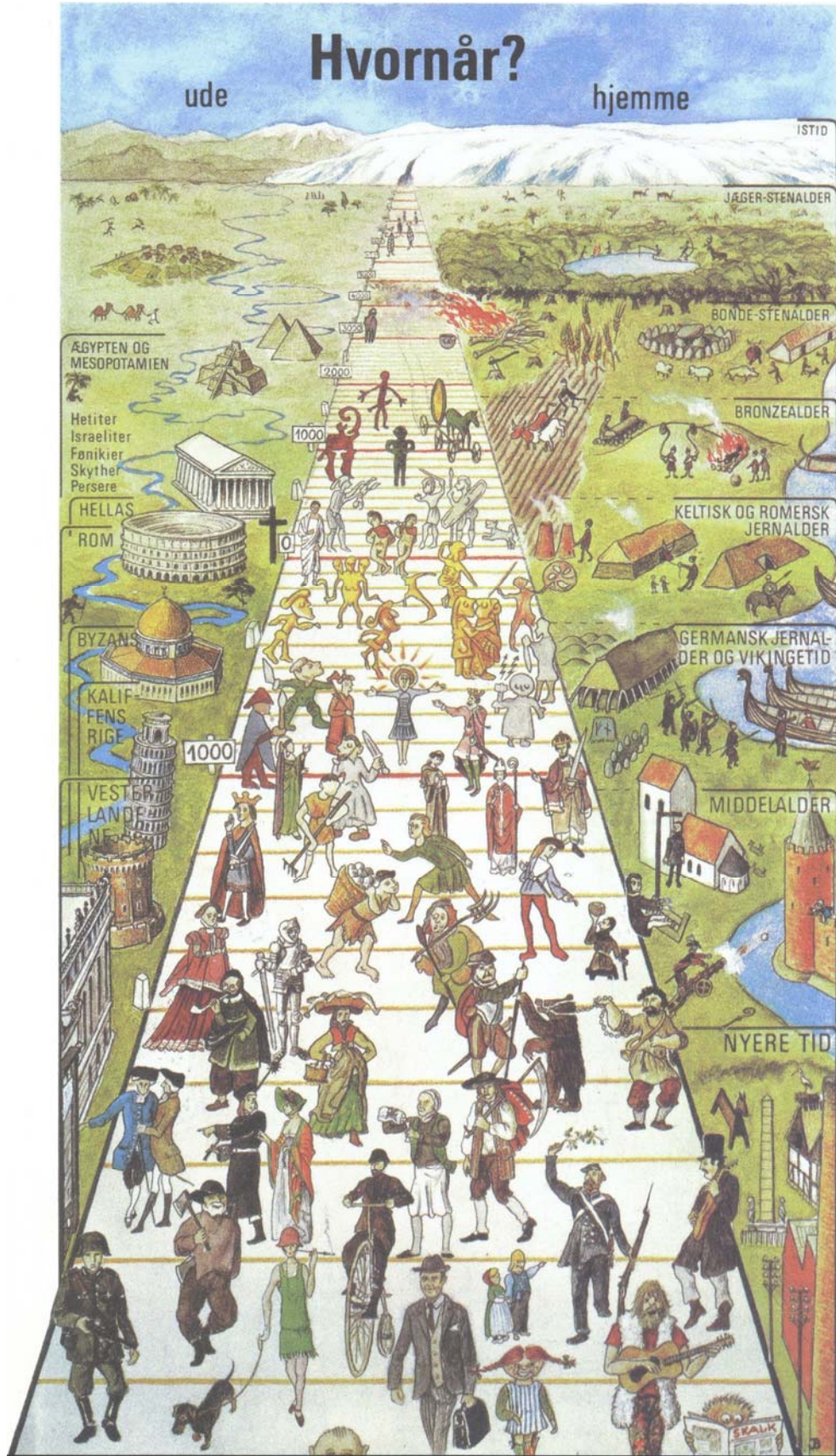
Viborg Stiftsmuseum udgiver museets bygherrerapporter i en fortløbende serie, der kan ses på museets hjemmeside.

Dokumentationsmaterialet

Beretning, tegninger, fund, fotos m.v. opbevares på Viborg Stiftsmuseum, Hjultorvet 4, 8800 Viborg.

Økonomi

De arkæologiske undersøgelser er betalt af bygherren, Kulturarvsstyrelsen og Viborg Stiftsmuseum

Gengivet med tilladelse fra tidsskriftet SKALK